

מסורת הש"ס

- (א) לקמן קמא, (ב) כריתת ה';
- (ג) מ"ח כ"ו: ע"פ;
- (ד) ופסוקים כאן, (ה) רש"י;
- (ו) ש"ד ע"ג.

תורה אור השלם

1 ויאמרו וְיָשֶׁת פְּלִיטָה לְבַנְיָמִן וְלֹא יִקְרָח שֶׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל: שופטים ו' י'
 2 וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לְאִמְרוּ אִישׁ בִּי יִמְתּוּ וְבֵן אֵין לוֹ תִּקְרָחָתָם אֵת נַחֲלָתוֹ לְבַתוֹ: במדבר כ"ח כ'
 3 יום עֲבָרָה הַיּוֹם הַזֶּה הָיָה יוֹם קָרָה וּמְצוּקָה יוֹם שְׂאָה וּמִשְׁוֹאָה יוֹם חֹשֶׁךְ וְהָאֶפְרַיִם יוֹם עָן וְעָרְפֶּל:

צפניה א טו
 4 יִשְׁמַע אֶל יְהוָה וְיִשְׁעֵי קָדְשׁ יִשְׁלַח וְיִשְׁעֵי אֲזָן יִקְרָאוּ לְמֹא וְלֹא יִקְרָאוּ אֶלְהֵים: תהלים נ"ב ח'
 5 אֵל תִּבְדֹּל לְמֹת וְאֵל תְּדַר וְלֹא בְּכֹוּ בְּדַחְקֵי בִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיִרְאָה אֶת אֵל יִרְמִיָּהוּ כ"ו י'
 6 וְהִדְר שְׁמַע בְּמִצְרַיִם בִּי שִׁכְבֵּךְ דָּוִד עִם אֲבֹתָיו וְכִי מֵת יִזְאָבֵב שֶׁר הִקְדָּא יִשְׁמַע הִדְר אֵל פִּרְעֵה אֲשֶׁר יִאָמְרוּ וְאֵל אֲרַצִּי:

מלכים א יא כא
 7 מִבְּנֵי יִזְאָבֵב עֲבָדָה בֶן יִזְאֵל וְעַמּוֹ וְקָתִים וּשְׂמֹנֶה עֶשְׂרֵה וְהַקְּבָרִים: עזרא ח ט'
 8 חֲנַיִי חֲנַיִי אֲמַר רַעִי בִי יָד אֶלֶוֹה גְּנָגְהָ בִי:

איוב כ א
 9 הַשְׁמֵר אֶל תַּפְּן אֵל אֵין בִּי עַל זֶה בְּחַתֵּי מַעֲנִי: איוב לו כא
 10 חֲמַת מֶלֶךְ מְלֹאֵי קוֹת וְאִישׁ חָכֵם יִבְרָכֶנּוּ: משלי טו יד

הגהות הב"ח

- (א) גב' תמשים דר' יוזנן הוא דלמח תלמידי דאמר וכו' ציר תמשים דר' יוזנן הוא דלמח: (ב) שם להלן נלח בבנים אלא ר' יהושע נלח: (ג) רש"ב דה' דלח מירש וכו' מניע הריבה מלח מן המלח: (ד) ר"ח דרין גרמא וכו' לא היה אומר ר"ב ובלאו הכי נמי יש לפתח דלח כימה חממה איבעי ליה לנחמוי צעורי קא מצטרף ליה שמוכי רפשי שאטו ירא אלהים וכו' מוסי' כבדיות דף ה ע"ב ע"ש:

מוסף רש"י

דין גרמא דעשיראה ביר. זה ע"פ של בן עשירי שנת לו. ציר מכו ביר. ור' ע"פ פחות ממעשרה ממנו עשאו ממנה נחמתי וכו' עשאו שקור כצוריו לנגמתי נפש (ברכות ה').

יש נוחלין פרק שמיני בבא בתרא

קטו.

עין משפט גר מצוה

כז א מ"י פ"א מהל' מנלות הלכה ב' מנח ע"ין ו' טו"ע ח"מ ט' רעו סע"ף ה':

רבינו גרשום

שלא תהא תורה שלמה שלנו כשיהא בטלה שלכם. אלא אותו ק"ו אחתם במקשים ומביאין דאיה שתיירש מופרז ומקושש הוא משום דמה לבת לבת ברוין הוא שתיירש קודם לבת שכן יפה כחה במקום אחי אביה והיא עומדת במקום אביה וירשת עם אחי אביה. תאמר בבתו א"ע"ג דאחייא מבחו דתיירשנו שכן הורע כחה במקום אחי שאינה נולדת ירושה במקום אחיה החבו קודם לבת. וכתבוי במשנה בנימין כשתפייסו אחיו עמו השבטים אמרו ירושת פליטה לבנימין. מאי ירושת פליטה התקינו שלא תירש בת הבן עם האחין של אביה לפי שלא היו רוצין שלא יתמעט השבט ולא תסוב נחלתו משבט לשבט שאילמלי תירש והיתה רוצה לינשא לשבט אחר תסוב נחלתם לשבט אחר א"ע"פ שבהיתר היא עושה שכשהוהיה תורה לא תסוב נחלה ממטה למטה אחר לאותן שעמרו על הו סני כלבב הוהיה ולא לדורות שכתבו בפרשה זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו' ואמר ולא תסוב וגו' מכלל דהוהיה שיהא תורה ולא לדורות והכי קאמר לקמן בחאי פירוקן ועכשיו התקינו לבנימין שלא תירש בת הבן עם האחין כדי שלא תסוב נחלה אבל אם רוצה לינשא לאחד משבטי תירש עם האחין: אשר אין חליפות למו שלא הניח תלמיד. אחיוו לשל רצה ללמד תורה לאחרי. דין גרמיה דעשיראה ביר. שהיה שומר (ונכנס ונתן) [השן] של גבו הקטן ומפני עגמת נפש. דאם איתא דר' יוחנן [הוא] דאמר שלא הניח בן הינוי רשע הרי איתו לא הניח בן דוכול מן בחיוי ולא הוה קרי לנפשיה רשע אלא תפתיס דהוה דאמר זה שלא הניח תלמיד: לבי טמאי. לבית אבל נפיק מאטוב"ח ומאל"מ אבל: אלא למאן דשכיב בלא בני מפני עגמת נפש אי הוה אמר דהוה רשע לא אויל לבי טמאי רשע: הא דידיה. כלומר משמו היה אומר שלא הניח תלמיד. ומשמיה דרביה אמר זה שלא הניח בן: כי יד אלוה נגעה בי. והיינו חמשים מכות דגמרי' די דהכח מן יורא ישראל את הדי הגדולה שבאצבע של הקב"ה לקי' מכות ועל הוי לקי' מכות דהתם ראו כל ליד מהתקלל לנ' מכות. ומאי (אזהרו) [אהדרין] ליה חברה לאיוב השמר אל תפן אל אלוה: אל כלומר אם היית משומר ענין ולא היית חוטא לא היו מגייעין לך כזה על זה עשהש לך הקב"ה בחרת מעוני' כלומר

בי על זה בחרת מעוני. טוב לך בזכות הללו ממה שהיית עני דעשירי היה ללא מנינו שהפסקי' איוב אלא בהמת אצל קרקעות וכסף וזהב לא הפסקי' א"ע"ג דקאמר ערוס ילאמי מצטן אמי וערוס אשזו שמה (איוב ה') מתנחס היה על הפסדו שלא היה לו לחוש שצמזמו לא יוליך כלום עמו כדכתיב צקהלת (ה' יד) ומלומה לא ישא צעמלו שיולך צידו והא דכתיב (רשיה דקרא) (איוב מצ) ויתנו לו איש קשייה אחת וגוס זהב אחד לא מפני שיהיה עני אלא דוכון היו מציאין לו:

אבי האב ואחיו. כגון אצרה ויעקב צנכסי עשו מהו אמר רבא מא שמע האז קודם לכן ש"מ שאצרהס קודם לפי טעומו לא היה צן יורש את אציו אלא אז קודם כל שעה שכן היה צבור שאצרהס יורש כשימות עשו ופילו הנכסיס לפני יתחק ולדצרו שיהיה צבור שאצרהס קודם ליעקב אין צן יורש את אציו: ושהיה

תלמיד תסתיים (ה') רבי יוחנן דאמר תלמיד דאמר ר' יוחנן דין גרמיה דעשיראה ביר תסתיים דרבי יוחנן דאמר תלמיד ומדברי אמר תלמיד רבי יהושע בן לוי אמר בן (ה') והוא רבי יהושע בן לוי לא אויל לבי טמאי אלא לבי מאן דשכיב בלא בני דכתיב (בכו בכה להולך ואמר רב יהודה אמר רב להולך בלא (ה') בן זכר אלא רבי יהושע בן לוי הוא דאמר תלמיד ומדר' יהושע בן לוי הוא דאמר תלמיד דרבי יוחנן אדרבי יוחנן לא קשיא הא דידיה הא דרביה: סימן הדר עני וחכם: דרש רבי פנחס בן חמא הצבא מפני מה בדוד נאמרה בו שכיבה וכויואב נאמרה בו מיתה דוד שהניח בן נאמרה בו שכיבה יואב שלא הניח בן נאמרה בו מיתה ויואב לא הניח בן והכתיב (מבני יואב עובדיה בן יהואל אלא דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה דרש ר' פנחס בן חמא קשה עניות בתוך ביתו של אדם יותר מהמושבים מכות שנאמר (הנוני הנוני אתם רעי כי יד אלוה נגעה בי וקא אמרי ליה חבריה (ה') השמר אל תפן אל און כי על זה בחרת מעוני דרש ר' פנחס בר חמא כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים שנא' (חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה: זה הכלל כל הקודם בנחלה יוצאי ירכו קודמין והאב קודם לכל יוצאי ירכו: בעי רמי בר חמא אבי האב וכגון אברהם וישמעאל בנוכסי עשו איזה מהן קודם אמר רבא (ה') את שמע האב קודם לכל יוצאי ירכו בר חמא

אגב כלומר לבנים הנקראים על שצט צנימין ולא לבת הבן שיכולה להנשא לצבט אחר ונעקרה נחלה מצנימין: ה"ג מלא עליו עברה. צפירוש צנינו חננאל כלומר שונה אומר: חליפות. חליפין ממלא מקומו: דין גרמא דעשיראה ציר. נשאר אצלו שן אחד מצניו וכו היה מנחס למרי נפש האצלים שהשן של מה אינו טומא דמתן צהלות פרק ג' (מ"א) כל שצמת טומא חוץ מן השיניים והשיער והצפורן וצבעת חיבורן הכל טומא. וכיון דרבי יוחנן לא הניח בן אס איתא דסציירא ליה דמי שלא הניח בן נקרא לא ירא אלהים לא היה אומר (ה') לבציות דין גרמא דעשיראה ציר דלמרינן צעלמא (כריתת דף נד): חז"ק עלי מאן דמפרסם טמיה דכתיב (תהלים לז) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה: לא היה עייל לבי טמאי. לבית המת להתאצל עליו דמתן (אהלות פ' טו מ"א) צית מלא טמאי מלא מתים לפי שלא היה רוצה להתצטל מלמוד: הא דרביה. דין גרמא כו' דסציירא ליה כו' יהושע בן לוי זה שלא הניח תלמיד: הא דרביה. מאי דלמור זה שלא הניח בן ולא סציירא ליה: קשה עניות כו'. וז"ר לביצעי רחמי. ואגב גרמא דדרשות רחמי. מכות נמלא ליד שיש זה חמס אצבעות חמשים מכות: אל ספן אל און. אל תהרהר אחר מדה דרין כי יש מזירים יותר ממך כי טוב לך זה החמשים מכות מעוני והרי יש לך כסף וזהב וקרקעות ועדיין הקצ"ה מרחס עליך יותר מהרבה בני אדם שכן עניים: חמה מלך. היינו זכר שצאה לו חמיה מאת המקום. מלאכי מות היינו חולה שנוטה למוות: יכפרנה. יקנחנה: בעי רמי בר חמא אבי אציו. של מת אחי אציו של מת אחיה מהן קודם. ומשום דתרווייהו אמו לירש את המת מכח אבי המת קא צעי לה: צנכסי עשו. מיתה נקט צעשו שהוה רשע ולא צעקב: האז קודם לירש אס צנו ללל יוצאי ירכו. נמלא אצרהס יורש את יתחק מקמי ישמעאל והלכך כיון דתרווייהו מכה יתחק אמו רבי הוא כאליו יורש יתחק את עשו וחזר אצרהס יורש את יתחק צנו דלמרינן צירי פירוקן [קמ]: שהאז קודם לחיין דבי היכי דדרשינן [קטו]. אין לו בן עיין עליו הכי נמי דרשינן ככל קרובים וגבי אציה המת נמי דרשינן אס אין לו אצ ונתתם את נחלתו לאחיין [צמבדג ס'] עיין עליו שאס יש ליחאק שוס יורש דראוי לירשו יצא צמקומו והיינו אצרהס שקודם לישמעאל וכן הלכה:

מוטב לך שתלך בני מכות יותר מעוני: חמת מלך. מלכו של עולם היינו צער מלאך המת היינו חולה ילך אצל חכם והוא יכפרנה שמבקש רחמים והוא יצילנו: פ"סא האב קודם לכל יוצאי ירכו בנוכסי ירכו אלא בן ולא בת הוא קודם לאחיו של מת. ובעי רמי בר חמא אבי האב וכגון אברהם שהוה אבי אציו של עשו וישמעאל שהוה אחי יתחק אציו של עשו שפת אציו יורש ויתחק אציו ליתיה איהו מן קודם אברהם שהוה אבי אציו של עשו או ישמעאל אחי יצחק: אמר רבא תיש. ממתי דקמני האב קודם לכל יוצאי ירכו (ה') דיתחק וישמעאל מכה מאן קאתו מכה אברהם אביהן משום הכי דין הוא שקריים אברהם היכא דליתיה ליעקב:

(א) ר"ל כיון דישמעאל נמי יוצאי ירכו לא אצרהס כמו יתחק ולפיכך אצרהס קודם לאל קודם לכל יוצאי ירכו.